

6 Rikoksista rangaistut ja sosiaalityö

vetäjä: erityisasiantuntija Vuokko Karsikas, Rikosseuraamusvirasto

Ryhmä kokoontuu vain torstaina 15.2. klo 15.00—17.00, paikka LS4

- 15.00—15.30 ”Yhdyskuntapalvelu kansalaisyhteiskunnan ja valtion risteyksessä” toimitusjohtaja, YTL Lasse Rautniemi, Pikassos Oy, Sosiaalialan osaamiskeskus Kanta-Hämeessä, Pirkanmaalla ja Satakunnassa
- 15.30—16.00 ”Asiakas-työntekijäsuhteen dialoginen arviointi ja kehittäminen kriminaalihuollossa” kehittäjä-sosiaalityöntekijä Minna-Kaisa Järvinen, Pikassos Oy, Sosiaalialan osaamiskeskus Kanta-Hämeessä, Pirkanmaalla ja Satakunnassa
- 16.00—16.30 ”Sosiaalityö vankilassa” Sosiaalityöntekijä Sinikka Makkonen, Kuopion vankila
- 16.30—17.00 ”Sosiaalityö, vankila, äidit ja lapset: lasten organisatorinen näkymättömyys” tutkija Rosi Enroos, Tampereen yliopisto

Abstraktit

toimitusjohtaja, YTL
Lasse Rautniemi,
Pikassos Oy, Sosiaalialan osaamiskeskus Kanta-Hämeessä, Pirkanmaalla ja Satakunnassa (www.pikassos.fi)
p. 050-5768102
lasse.rautniemi@pikassos.fi

Yhdyskuntapalvelu kansalaisyhteiskunnan ja valtion risteyksessä

Koska yhdyskuntapalvelu on hyvin selkeästi rangaistus, joka nojaa kansalaisyhteiskunnan tai ehkä jopa yhteisöllisyyden varaan, olisi tärkeää että se tulisi myös tältä kannalta tutkimuksen kohteeksi. Alustavassa tutkimussuunnitelmassani lähtökohta on tavoittaa palvelun suorittajien, palvelupaikkojen yhdyshenkilöiden, palvelusta vastaavien kriminaalihuolto-työntekijöiden sekä syyttäjien ja tuomareiden haastattelujen kautta näkymä siitä millaisia kehittämistarpeita, - mahdollisuuksia ja/ tai kehittämisodotuksia yhdyskuntapalveluun liittyy. Kertyvää aineistoa ja sen keräämistä tarkastellaan rikosseuraamusviraston tuoreiden linjaus- ja kehittämissasiakirjojen valossa.

Ensimmäisen vuoden työskentely tuottaa aineiston, jonka tarkoitus on toimia väitöskirjatutkimuksen empiirisenä aineistona ja teoreettisen kehittelyn pohjana. Aineistoa voi joutua täydentämään mahdollisesti lisähaastatteluilla ja/ tai kvantitatiivisella aineistolla.

Tutkimuskysymykset on tiivistettävissä kolmeen pääkysymykseen

1. Minkälaisena yhdyskuntapalvelun palvelun suorittajien, palvelupaikan yhdyshenkilöiden, palvelun toimeenpanoviranomaisten sekä syyttäjien ja tuomareiden näkökulmasta näyttäytyy yhdyskuntapalvelun merkitys rangaistuksena ja välineenä edistää rangaistujen yhteiskuntaan integroitumista?
2. Miten ja keihin yhdyskuntapalveluun valikoiminen tapahtuu soveltuvuusselvityksen pyytämisen ja sen laatimisen prosessina?
3. Miten yhdyskuntapalvelun uudistamisajatuksiin suhtaudutaan palvelun suorittajien, palvelupaikan yhdyshenkilöiden, palvelun toimeenpanoviranomaisten sekä syyttäjien ja tuomareiden keskuudessa.

Väitöskirjatutkimuksen kiinnostuksen kohteena on kuinka ja millä edellytyksin sosiaalityön elementit ja yhdyskuntaseuraamusten (erityisesti yhdyskuntapalvelun) toimeenpano voivat toimia paitsi rangaistuksena niin myös asiakkaita tukevana kokonaisuutena. Toinen tärkeä kysymys on voidaanko yhdyskuntaseuraamuksille osoittaa omaa teoreettista perustaa.

Rex on esittänyt tärkeän huomion siitä, että yhdyskuntaseuraamuksilla ei ole kunnollista teoreettista perustaa, vaan ne ymmärretään edelleen vain laitusrangaistusten vaihtoehtoksi. Tämän teoreettisen perustan alisteisuuden vuoksi, yhdyskuntaseuraamukset ovat monenlaisesta edistymisestäään huolimatta varsin heikosti resurssoituja ja niiden ”suuntaan” vaikuttavat helposti kulloisenkin ajankohdan (muoti)virtaukset.

Kriminaalihuoltolaitoksen yhdyskuntaseuraamustyön käsikirjassa (2006 esim. 62) viitataan ”nykykäsitykseen” jossa riski- ja tarvemäärittelyjen lisäksi tarvitaan asiakkaalle merkityksellisiä ’eteenpäin vetäviä’ ja tulevaisuuteen asiakkaita kiinnittäviä asioita”. Halutaan korostaa lainrikkajien roolia aktiivisina osallistujina omaan kuntoutukseensa. Haluan paikantaa nyt puheena olevalla tutkimussuunnitelmalla oman tutkimukseni tähän samaan dialogisuutta, asiakkaiden ja heidän kanssaan työskentelevien todellisuutta kuuntelemaan näkökulmaan.

Tutkimuksessani aion kiinnittää huomion siihen kiintoisaan ja ristiriitaiseen rajapintaan, joka yhdyskuntaseuraamuksissa syntyy valtion (seuraamusjärjestelmä) ja kansalaisyhteiskunnan välille silloin kun henkilö on yhtä aikaa suorittamassa rangaistusta ja hänen pitäisi ”kiinnittyä yhteiskuntaan, integroitua”.

kehittäjä-sosiaalityöntekijä Minna-Kaisa Järvinen

Ylä-Pirkanmaan Seutupäihdetyö -hanke

Pikassos Oy, Sosiaalialan osaamiskeskus Kanta-Hämeessä, Pirkanmaalla ja Satakunnassa (www.pikassos.fi)

p. 050-511 2881

minna-kaisa.jarvinen@pikassos.fi

Asiakas-työntekijäsuhteen dialoginen arviointi ja kehittäminen kriminaalihuollossa

Esitykseni perustuu vuonna 2006 valmistuneeseen ammatilliseen lisensiaatintutkimukseeni. Tutkin sitä, mitä asioita kriminaalihuollon asiakkaat ja työntekijät pitävät merkittävänä yhteistyösuhteessaan, millaisia erilaisia yhteistyösuhteita on ja miten asiakkaan ja työnte-

kijän dialoginen arviointi toimii. Tavoitteenani oli tuoda asiakkaiden ja työntekijöiden jaettua ääntä muutoksessa elävän kriminaalihuollon kehittämistyöhön.

Yhteistyösuhteessa asiakkaat ja työntekijät pitävät merkittävänä nimenomaan suhteeseen ja vuorovaikutukseen liittyviä asioita: luottamusta, vastavuoroisuutta, liittoutumista ja pysyvyyttä. Ensimmäinen tapaaminen on monelle merkittävä. Tärkeää on myös tuki, jolla tarkoitetaan monenlaisia asiakasta auttavia toimenpiteitä kokonaisvaltaisesta tuesta yksittäisiin käytännön asioihin. Rangaistuksen avulla luodaan usein raamit yhteistyölle ja muutokselle, mutta rangaistuksen pysähdyttävä, velvoittava ja mahdollistava ulottuvuus nähdään myös tärkeänä.

Asiakkaalla ja työntekijällä on erilaisia tulokulmia yhteistyösuhteeseen. Asiakkaan yhteistyöorientaatiot, velvollisuus-, kriisi- ja muutosorientaatio, kuvaavat asiakkaan suhdetta yhteistyöhön ja muutokseen. Työntekijän työskentelyetäisyydet, lähi-, väli- ja etätyöskentely, kuvaavat työntekijän etäisyyttä asiakkaan muutostyöskentelyyn. Näistä asiakkaan ja työntekijän tulokulmien yhdistelmistä olen hahmottanut erilaisia yhteistyötiloja, jotka eroavat toisistaan yhteistyön, toiminnan, muutoksen, verkostotyön ja dialogisuuden suhteen. Nämä yhteistyötilat olen nimennyt velvoite-, etäohjaus-, väli-, akuutti- ja toimintatilaksi. Muutosta tuottavaan yhteistyöhön näyttää kytkeytyvän seuraavia elementtejä: luottamus, vastavuoroisuus, epävirallisuus, pysyvyys, liittoutuminen, asiakkaan kokema tuki, dialogisuus, asiakkaan ja työntekijän yhteistoiminta, työntekijän lähityöskentelyetäisyys, yhdessä läpikäyty kriisit ja verkostojen hyödyntäminen. Yhteistyösuhte sinällään ja dialogisuus ovat tärkeitä elementtejä pohdittaessa kriminaalihuollon työn vaikuttavuutta.

Tutkimuksessani kokeilin uudenlaista tutkimusasetelmaa, jonka nimesin dialogiseksi arviointiksi. Arviointitilanteessa asiakas, työntekijä ja tutkija yhdessä tutkivat asiakkaan ja työntekijän yhteistyöprosessia. Dialogisessa arvioinnissa arviointiasetelma rakennetaan tukemaan dialogisuutta ja tutkija pyrkii toiminnallaan mahdollistamaan asiakkaan ja työntekijän dialogista reflektiota, moniäänisyyttä ja vastaamista toisen kommentteihin. Näin myös työntekijän työ tulee läpinäkyväksi, arvioitavaksi ja muuttuvaksi.

Lisensiaatintutkimuksessani oli ikään kuin kaksi punaista lankaa: sisällöllinen ja menetelmällinen. Toinen lanka liittyi asiakkaan ja työntekijän yhteistyöhön, ja toinen liittyi dialogiseen arviointiin ja sen kehittelyyn. Nämä langat limittyivät toisiinsa. Keskeisiä käsitteitä olivat jaettu asiantuntijuus, osallisuus ja dialogisuus, jotka liitin sekä tutkimusmenetelmäni että arvioinnin kohteena olevaan asiakastyöhön.

Väitöstutkimuksessani kolmantena lankana kietoutuu mukaan vahvemmin käytännön asiakastyön kehittäminen. Palaan tutkimustulosteni kanssa uudelleen kentälle, ikään kuin peilaan, testaan, tulkitsen, syvennän ja jatkokehittelen tuloksia asiakas- ja työntekijäryhmien sekä johdon kanssa. Jatkotutkimukseni voi antaa aineksia asiakastyön kehittämistyöhön: miten tutkimustuloksiani voidaan käyttää asiakastyön kehittämiseen ja miten asiakastyötä voidaan kehittää dialogisessa kehittämisprosessissa.

Sosiaalityöntekijä Sinikka Makkonen
Kuopion vankila, PL 7, 70101 KUOPIO
puh. 010 3687 642, Fax 010 3687 779
GSM 050 3873885
sinikka.h.makkonen@om.fi

Sosiaalityö vankilassa

Rikoksista rangaistujen kanssa tehtävästä sosiaalityöstä puhuttaessa puhutaan pääsääntöisesti sekä vankiloissa että Kriminaalihuoltolaitoksessa tehtävästä sosiaalityöstä. Koska tunnen paremmin vankilassa tehtävän työn, käsittelen aihetta vankeinhoidon näkökulmasta katsoen, jolloin kriminaalihuollossa tehtävä työ jäsentyy yhteistyökumppanuudeksi ja yhteistoiminnaksi.

Sosiaalityö ja laajemminkin vankilassa tehtävä kuntoutustyö on peruseriaatteiltaan ja arvoiltaan aina ollut muualla yhteiskunnassa tehtävän sosiaalityön kaltaista. Kun sosiaalityön keskeinen funktio on ollut tehdä työtä perhearvojen ylläpitämiseksi ja perheen yhtenäisyyden lujittamiseksi, myös vankeinhoidon sosiaalityö on seurannut tätä yleistä linjaa. Kun sosiaalityön keskiössä on ollut työn ja siihen liittyvien arvojen korostaminen, myös vankilan kuntoutuksessa on tähdätty työkykyisyyden ylläpitoon ja korostettu siihen liittyviä arvoja.

Tämän päivän sosiaalityön keskiössä ovat muun muassa moniammatillisuus, vaikuttavuus, asiakkaan osallisuus ja oikeudet, voimaantuminen sekä työntekijöiden mahdollisuus vaikuttaa käytettävissä olevien työvälineiden kehittämiseen. Kaikki nämä sosiaalityön keskiössä olevat tekijät nousevat esille lokakuussa 2006 voimaantulleen vankeuslain sisällössä. Vangin kuntoutustavoitteiden kannalta keskeinen työväline on rangaistusajan suunnitelma, jota Suomessa on käytetty vuodesta 2000 alkaen ja joka lain uudistuksen myötä tuli koskemaan kaikkia vankeja. Rangaistusajan suunnitelma perustuu riski- ja tarvearvion. Riski- ja tarvearvion laatimisen perusidea on kartoittaa ne riskitekijät, jotka vaikuttavat rikosten uusimiseen ja pyrkiä vankeusaikana vaikuttamaan näiden riskitekijöiden eliminoimiseen. Riski- ja tarvearvion laatimisessa on keskeinen merkitys vangin omalla osallistumisella sekä eri henkilöstöryhmien keskinäisellä yhteistyöllä. Toiminta on siis käytännössä vangin kuntoutustarpeen arviointia. Esille tulevat kuntoutustarpeet tulevat vaikuttamaan vankeinhoidon toiminnallisiin sisältöihin ja ohjaamaan vankilassa tehtävää kuntoutustyötä.

Rangaistusajan suunnitelmaan sisältyy myös vapauttamis- ja valvontasuunnitelma. Nämä puolestaan ohjaavat yhteistyötä Kriminaalihuoltolaitoksen, kotikunnan ja muiden vangin vapautumisen valmistelussa ja toteutuksessa olennaisten yhteistyötahojen kanssa.

Käsittelen esityksessäni yksityiskohtaisemmin vankilassa tehtävää sosiaalityötä ja tutkimuksellisia intressejäni edellä esittelemässäni kehikossa.

Enroos, Rosi & Pösö, Tarja
Tampereen yliopisto
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos
rosi.enroos@uta.fi
tarja.poso@uta.fi

Sosiaalityö, vankila, äidit ja lapset: lasten organisatorinen näkymättömyys

Puheenvuoro perustuu käynnissä olevaan Lapset vankilassa –hankkeeseen, jossa pyritään saamaan tietoa vankilassa vanhempansa kanssa olevista lapsista Suomessa sekä tarkastellaan onko lapsen edun mukaista seurata vanhempansa vankilaan. Tässä puheenvuorossa pohdimme Lapset vankilassa –projektin tuomien näkökulmien kautta sitä, keitä tulisi ottaa sosiaalityön katseen kohteeksi silloin, kun puhutaan rikoksentekijöistä vankilassa.

Tutkimuksessamme olemme todenneet, että äitinsä mukana vankilaan tuleva lapsi ei ole vankilaorganisaation asiakas tai organisaation toiminnan kohde ja siksi muodollisen organisaation kannalta näkymätön tai vieras. Organisatorisen näkymättömyyden seurauksena on lapsen näkeminen vanhemman yksityiseksi katsotun huolenpidon ja kasvatuksen kohteena vankilan sisällä.

Vaikka äiti ja lapsi ovat yhdessä vankilassa, lapsen organisatorinen näkymättömyys voi rajata vankiäidin lapsen ja jopa vangin itsensä vankilan kuntoutuksen ulkopuolelle. Toisaalta äitivankien kuntoutusta ja elämänhallinnan vahvistamista pidetään vankilassa työntekijöiden näkökulmasta myös tärkeänä. Vankivanhemman lapsen asemaan vankilassa ja myös vankilan ulkopuolella tulisi kiinnittää huomiota. Lapsen asemaa voidaan tarkastella rikoksentekijän verkostoon kuuluvana osana, mutta tilannetta tulee arvioida aina myös lapsen edun näkökulmasta.